

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1984

BRNO 1987

POVRCHOVÝ PRŮZKUM FEUDÁLNÍHO SÍDLA V ÚJEZDĚ U ČERNÉ HORY /okr. Blansko/

Miroslav Plaček, Strážnice
/Obr. 27/

1 km západně od Újezda u Černé Hory nad soutokem Újezdského potoka a říčky Lubě se nachází zbytky feudálního fortifikovaného sídla vladků z Újezda, patřících k mohutnému rozrodu erbu křídla /Tasovců/. Ke stavbě byl vybrán mírně klesající úzký hřeben strmě ukončený a determinující svým tvarem utváření hrádku. Příchod k prvním příkopu, kterým je hřeben překopán, je přes vrchol skalní brány o rozpětí cca 2 m, což vedlo k názvu celé lokality "Kamenný most"¹. Za 14 m širokým a 3 m hlubokým příkopem je pro táhlé předhradí 50 m dlouhé, avšak v nejširším místě jen 13 m široké. Druhý příkop /široký 15 m a 5,5 m hluboký/ byl uzavřen na bocích valy a za ním byl nevelký obytný areál hrádku 27 m dlouhý a jen 7 m široký s blokovou zástavbou. Na povrchu nejsou patrné zbytky zdí, které jsou buď ukryty v nízkém valu na severozápadě nebo byly budovy hrádku dřevěné.

Výsledky povrchového sběru z dubna 1984 byly bohužel negativní, a tak jediným zdrojem pro datování jsou historické zprávy. Prvními zmínkami o Újezdě je relace o místním faráři z r. 1308² a listina, kterou Půta z Újezda r. 1334 a 1344 přepustil patronát kláštera v Doubravínku³. Kostel Všem svatých je přitom již pozdně románského původu, ale pokud předpokládáme nějaký vztah mezi Pátou z Tasova, zmínovaným r. 1325⁴ a Pátou z Újezda, vyvstala potřeba sídla někdy kolem r. 1330. Není však vyloučeno, že Půta obsadil již existující sídlo, neboť není známo, kdy samostatný statek v Újezdě vznikl /přičemž však mohl starší dvorec existovat ve vsi u kostela/.

Z Újezda se dále píše Tas /1350 - 1371/5, r. 1385 Čeněk⁶ a konečně r. 1412 Jan Tas⁷. Dál statek a posléze celý Újezd však již patřil k boskovickému panství, takže sídlo ztratilo důvod existence a nejpozději v průběhu husitských válek zaniklo.

Poznámky:

- 1 J. Knies, Vlastivěda moravská. Blanský okres, Brno 1902, 193.
- 2 J. Knies 1. c. 194.
- 3 CDM VII. 10, č. 13; CDM VII. 289, č. 537.
- 4 A. Sedláček, Českomoravská heraldika II., 42.
- 5 J. Knies 1. c., 193; CDM IX, 117, č. 144; CDM X, 129, č. 110.
- 6 J. Knies 1. c., 194.
- 7 KP /Knihy půhonné a nálezové/ II, Brno 1883, 250, 369, 370.

Oberflächenuntersuchung des Feudalsitzes in Újezd bei Černá Hora /Bez. Blansko/. Reste des Sitzes befinden sich am Zusammenfluss des Újezdský Baches mit dem Flüsschen Lubě, 1 km westlich von dem Dorfe. Man nützte den engen mächtig abfallenden Kamm aus, quer in zwei schmale Teile gliedert. Hinter dem ersten 14 m breiten Graben ist eine 50 m lange und max. 13 m breite Vorburg. Von dem hinteren Wohnteil /27 m lang, 7 m breit /ist sie durch einen 15 m breiten Graben abgeteilt und auf der Oberfläche sind keine Gemäuerüberreste sichtbar. Die Entstehung des Wohnsitzes eines Familienzweiges des Flägelwappens wird im Drittel des 14. Jahrhunderts vorausgesetzt und ersetzte vielleicht das Gehöft bei der romanischen Kirche. Die Wüstung ist durch die Angliederung des Gutes zu Boskovice am Anfang des 15. Jahrhunderts bedingt.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM KOŠÍKOVA, k. úz. Drahonín A HRÁDKU, k.úz.Skryje /okr.Žďár n.Sáz./

Miroslav Plaček, Strážnice
/Obr. 28/

Obě uvedené lokality, jež jsou pozůstatky středověkých fortifikovaných panských sídel, se nacházejí na levém břehu Loučky západně od Skryjí. Jejich poměrně chudé dějiny zpracoval L. Hosák, V. Oharek a R. Vermouzek, který oba objekty také stručně popsal¹. První zmínkou o nich je půhon z r. 1437, ve kterém Vojnové z Litavy pohání Jana z Pernštejna z neplnění kupní smlouvy na Hrádek, Košíkov a příslušenství². Košíkov se zminuje ještě r. 1447, r. 1482 je však v majetkovém převodu uváděn jako pustý³, zatímco o Hrádku ve Skryjích již není zmínky. Naopak se však predikátu ze Skryjí užívá již r. 1358⁴, což nepochybně svědčí o existenci sídla.

Relikty Košíkova /418 m.n.m./ se nachází na bočním výběžku severojižního hřebene z náhorního plata do údolí Loučky nad soutokem Drahonínského potoka a Loučky. Sedlo výběžku přechází v uměle upravenou plošinu, která byla pravděpodobně součástí vnějšího valového opevnění. Příkop proměnlivé šířky a 4 - 5 m hluboký oepíná staveniště ze tří stran a byl alespoň na severu obezděn zídou z lomového kamene kladeného nasucho. Vlastní hrad se skládal ze dvou dílů oddělených přísekanou skalnatou průrvou. Jižní nižší část je beze stop zdiva, které však může být ukryto v hrázce na obvodu. Severní část obsahuje kromě stop zděného čelního a obvodového opevnění také zbytek mohutné obytné věže, která stála na nejvyšším místě. Její rozměry činily 11,5 x cca 15 m a vnitřek byl rozdělen na tři prostory, přičemž není

jasné, zda západní měl stejnou délku jako zbývající. Při něm končí severní terénní stupeň s kamennou destrukcí a není vyloučeno, že tudy vedl přístup do věže.

Dispozice Košíkova je na Moravě ojedinělá. Obytné věže se na Moravě a na slovenském pomezí budují v areálech starších dřevohlinitých zeměpanských hradů, nebo na zeleném drnu v prvních dvou třetinách 13. století⁵. Druhá vrstva, objevující se relativně hojně na panských hradech v Čechách od poč. 14. století⁶, je na Moravě chudá. Kromě případů, kdy donjon stojí v čele dispozice /Cornštejn, Neuhaus, Kraví Hora - donjon válcový, snad Šarovy/, nebo věží venkovských tvrzí /Nárameč, Pyšel, Dolní Heřmanice, Drahanovice, Mstěnice, Adolfovice, Tasov ap./ se jedná o věže v chráněných polohách - jádra malých hradů. Tak Kozlov měl věž o rozměrech 14 x 14 m, Čalovice 8 x 11 m⁷, Rešov asi 10 x 15 m /deformovanou tvarem skaliska/ a konečně hrádek v Újezdě u Tišnova 7,6 x 14⁸. Kozlov a Újezd mají věž rovněž dělenou na dva prostory. Vzhledem k pokročilejší, více členěné dispozici možno per analogiam datovat vznik Košíkova do doby okolo pol. 14. stol. Pokus o využití archeologického materiálu bohužel selhal, neboť na mocných suťových vrstvách byly povrchovým sběrem v dubnu 1984 nalezeny pouze dva kusy atypických nedatovatelných výdutí.

Z Hrádku ve Skryjích, zaměřeného v říjnu 1984, se dochovaly pouze reliéfní zbytky na dvakrát přeťaté skalnaté ostrožně nad záhybem Loučky. Protáhlé jádro 38 m dlouhé a 15 m široké je z méně příkré strany chráněno příkopem a valem a stojí na něm kostelík z počátku tohoto století. Šíjový příkop je zpola zasypán kvůli přístupu ke kostelu. V předpolí sídla stojí rozsáhlý statek, jenž, včetně rodu vlastníků, převzal jméno sídla⁹. Zdali stojí na místě předhradí /úvoz před statkem může být pozůstatkem příkopu/ a jakou mělo eventuelně stavební podobu, nelze za současného stavu poznání rozhodnout. Protože i tato lokalita se ukázala náleзовě sterilní, je nutno na vznik Hrádku usuzovat z výše zmíněné historické zprávy, tedy někdy v době před polovinou 14. století.

Poznámky:

- 1 L. Hosák, K vznikání a zanikání středověkých feudálních sídel, ČSPS XLIX, 1961, 193-197; V. Ohařek, Vlastivěda moravská, Tišnovský okres, Brno 1923, 236, 237 a 391; R. Vermouzek, Hrádky a tvrze na severozápad od Brna, AH2, 1977, 59-68.
- 2 KP /knihy pùhonné a náleзовé/ III, Brno 1878-80, 197.
- 3 KP III, 222; ZDB XII, 5.
- 4 ZDB III, 244.
- 5 Srv. M. Plaček, K typologii hradů moravkoslovenského pomezí, Slovácko XXV, 1983.
- 6 T. Durdík, K chronologii obytných věží českého středověkého hradu, AH 2, 1977, 221-227.
- 7 P. Kouřil, Příspěvek k poznání hradů Kozlova, Kufštejna a Rabštejna ve středním Pojihlaví na jz. Moravě, AH 3, 1978, 131-143; týž, Opevněné sídlo Čalovice, kat. úz. Dalešice, okres Třebíč, AH 2, 1977, 137 - 152.
- 8 V. Nekuda - J. Unger, Hrádky a tvrze na Moravě, Brno 1981, 295.
- 9 R. Vermouzek, l.c., 62; statek na Hrádku a rodina Hradeckých.

Oberflächenuntersuchung von Košíkov, Kat. Gebiet Drahonín und Hrádek, Kat. Gebiet Skryje /Bez. Žďár nad Sázavou/. Beide Herrensitze sind auf der linken Seite des Tales der Loučka situiert. Zum erstenmale werden sie im Jahre 1437 erwähnt, Košíkov ist im Jahre 1482 öde, die Wüstung von Hrádek ist historisch nicht erfasst.

Die Ruinen von Košíkov liegen oberhalb des Zusammenflusses der Loučka und des Drahonínský Baches. Der teilweise ummauerte Graben schloß eine zweiteilige Baustelle ab, deren südlicher niedrigere Teil ohne Mauerspur ist. Der nördliche Teil enthält Relikte einer gemauerten Befestigung und eines Wohnturmes /ca. 11,5 x 15 m/ in drei Räume geteilt. In Mähren sind Teilanalogien in den kleinen Burgen Kozlov, Čalovice, Rešov und Újezd bei Tišnov. So kann man die Entstehung der Burg in die Zeit um die Mitte des 14. Jahrhunderts datieren.

Der Hausberg in Skryje, der auf einer felsigen Sporenlage steht, ist nur im Relief erhalten. Der 38 m lange und 15 m breite Kern ist auf den zugänglichen Seiten von einem Graben und Wall geschützt und es steht auf diesem eine kleine Kirche aus dem Beginn des 20. Jahrhunderts. Das Gut vor dem Nacken-graben kann der Überrest einer Vorburg sein. Nach dem Prädikat aus dem Jahre 1358 kann mit der Entstehung des Sitzes vor der Mitte des 14. Jahrhunderts geurteilt werden.

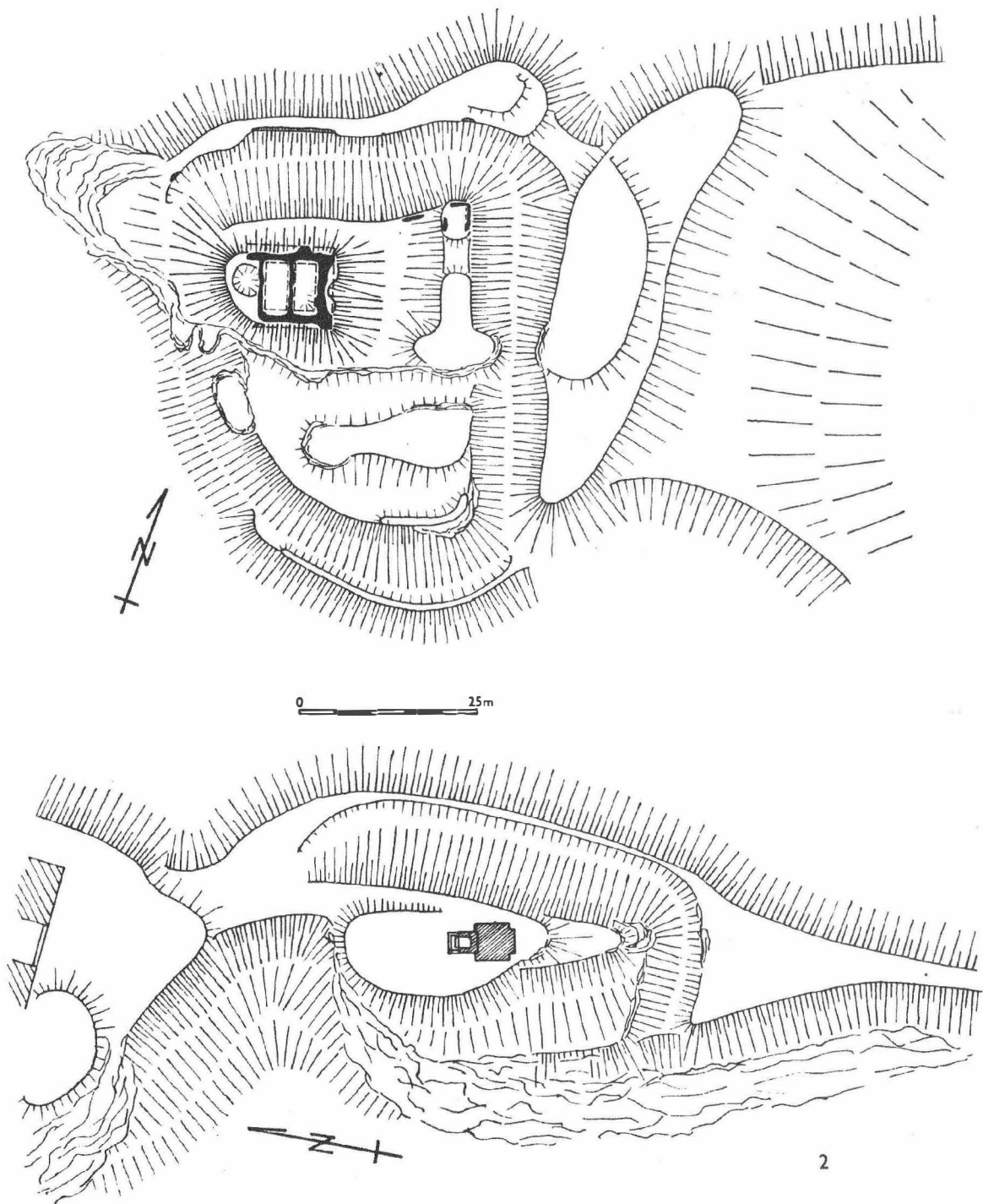
POVRCHOVÝ PRŮZKUM HRADŮ SEVEROZÁPADNÍ MORAVY V ROCE 1984 /okr. Blansko, Brno-venkov/

Jiří Doležel, Blansko

Louka /k. úz. Louka, okr. Blansko/

Povrchový sběr a vrypy, spojené s revizním zaměřením půdorysné dispozice dne 22. listopadu upřesnily předběžně publikované poznatky /Doležel, 1985/.

Na vrcholovém SZ skalisku fragmentární základové zdivo věže mírně lichoběžného nebo pětiúhelného půdorysu s obdélným přístavkem na Z straně, celkové rozměry cca 16 x 11,5 m svědčí o obytné funkci.

Obr. 28.

1 Hrad Košíkov /k.úz. Drahonín, okr. Žďár n. Sáz./ . Půdorysný náčrt pozůstatků hradu. - Grundriss-
 skizze der Burgüberreste. 2 Skryje - Hrádek /okr. Žďár n. Sáz./ . Půdorysný náčrt pozůstatků hrádku.
 - Grundrisskizze der Hausbergüberreste. Kresba - Zeichnung : M. Plaček.

PŘEHLED VÝZKUMU 1984

Vydává :	Archeologický ústav ČSAV, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor:	akademik Josef Poulík
Redaktoři:	Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková, Dr. J. Unger
Překlady:	Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby:	A. Krechlerová, P. Šindelář, B. Klíma, M. Plaček, J. Svoboda
Na titulním listě:	rekonstrukce vědérka ze slovanského hradiska Břeclav-Pohansko
Tisk:	VH 103 ZO Svazarmu Brno
Evidenční číslo:	ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis:	450 kusů - neprodejné